

DOKTORA TEZ ÖZETİ:

MÂTÜRÎDÎ'YE GÖRE ALLAH'IN VARLIĞINI AKLEN BİLMENİN İMKÂNI

Aygün, Fatma. *Mâtürîdî'ye Göre Allah'ın Varlığını Aklen Bilmenin İmkânı*, Doktora Tezi, İstanbul, 2015.

Fatma AYGÜN
Dr., Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İstanbul
Dr., Marmara University Faculty of Theology, Istanbul
fatmaygun19@hotmail.com
orcid.org/0000-0001-2345-6789

ÖZET

Allah'ın varlığını aklen bilmenin imkânı meselesi tarih boyunca felsefî ve teolojik tartışmaların en önemli konularından birisi olmuştur. Bu mesele Ebû Hanîfe geleneğinin en güçlü siması ve Ehl-i Sünnet kelâmının kuruluşunda en büyük paya sahip olan Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî (ö. 333/944) tarafından da ele alınmıştır. "Eşyanın gerçekliği vardır" şeklindeki ilkeyi düşünce sisteminin temelinde yerleştiren Mâtürîdî, "kadîm-hâdis varlık" (Allah-âlem) ayırımına dayanmış ve "hâdis âlemin" yaratıcısı olan Allah'a (kadîme) delâlet ettiğinden bahsetmiştir. Bu delâletin iki farklı alanı ontolojik olarak eşitleme anlamına gelmediğinden söz eden Mâtürîdî, hudûsa delâlet eden özellikleri Allah'tan olumsuzlamıştır. O, "istidlâl bi's-şâhid ale'l-gâib" yöntemini kullanmış, metafizik bilginin imkânının aklın istidlâlinde geçtiğini belirterek şahitteki bir hüküm sebebiyle şâhid ile gâib arasında ilişki kurulabileceğini düşünmüştür. Nesnelerin sonradanlığının (hudûs) gerektirdiği "bir fâil neden" düşüncesinden "bir ilk fail" düşüncesine ulaşan Mâtürîdî, kötülük (şer) olarak gördüğümüz şeyler dâhil evrende var olan tüm şeylerin "hikmet" in bir tezahürü olarak ortaya çıktığından bahsetmiştir. Allah'ın her türlü eksiklikten münezze ve her türlü kemâlle muttasıf bir varlık olduğunu belirten Mâtürîdî, insanlar için kullanılabilen birtakım pozitif niteliklerin mecaza başvurmadan, benzeşmeye yol açmadan Allah için de kullanılabileceğini savunmuştur. Mâtürîdî, insanın bilen (rasyonel) bir varlık oluşundan hareketle Yaratıcı'nın varlığına inanmasının haklı ve mâkul sebeplere dayandığına dikkat çekmiş, hadesü'l-ayân dediği "hudûs" delilini, hikmet ve tedbîr kavramlarını kullandığı "gâye ve nizâm" delilini, hilkat terimiyle ilişkilendirdiği "fıtrat" (yaratılıştan doğruyu bulmaya elverişli kabiliyetler) delilini kullanmıştır. İşte biz, Mâtürîdî'nin Allah'ın varlığını aklen bilmeye ilişkin görüşlerini merkeze aldığımız bu çalışmamızda; "bir bütün olarak evrenin ve

hayatın anlamını, değerini yorumlamada -Mâtürîdî'nin düşünce sisteminde de yer alan- kozmolojik, teleolojik ve insan yapısından hareket eden fıtrat delillerinin agnostik ve ateistik izahlardan daha makûl ve daha başarılı bir açıklama" getirdiği sonucuna ulaştık.

Anahtar Kelimeler: Kelâm, Mâtürîdî, Varlık ve Bilgi Anlayışı, Allah'ın Varlığını Aklen Bilmenin İmkânı, Hudûs Delili, Gâye ve Nizâm Delili, Fıtrat Delili.

ABSTRACT

The issue of the possibility of rational knowing the existence of God has been always one of the most important philosophical and theological matters of debate through the history. This issue was handled by Mâtürîdî (333/944) who is the most powerful figure in Ebû Hanîfe School and has the biggest share in the establishment of Followers of Sunnah kalam. Mâtürîdî, who put the principle of "Things have reality" into the basis of the thinking system, says that the created universe on the basis of "eternal and created things" difference (Allah-universe) signifies Allah (the Eternal) who is the Creator of universe, and this signification does not mean that these two different things are ontologically equal, and Mâtürîdî sublates the created features in Allah. Mâtürîdî who used the method of "istidlâl bi's-şâhid ale'l-gâib (reaching the knowledge of the unseen by deducting from the seen)" stated that the possibility of metaphysical information is inferred by mind, and he also thought that a relation might be established between the seen and the unseen due to a provision in the seen. He reached the idea of "first creator" from the idea of "things are created" (the created) which needs a "creation reason", and he also stated that all things, including even the bad things (malignity), come up for the appearance of a "hidden cause". Mâtürîdî, who says that Allah is excluded from all kinds of deficiency and qualified with perfection, argues for that some positive qualities used for human may also be used for Allah without any figurative expression. With reference to the idea that the human is a cognizant (rational) creature, Mâtürîdî argues that he has reasonable and fair reasons for believing in a Creator; and he also uses the evidences such as creation what he called as "hadesü'l-ayân (known case)", "aim and law" that he uses with reason and measure, and "disposition" (skills coming with creation) that he links with the term nature. By this way, we reached an idea in which the disposition evidence, which comes from cosmological, and teleological ideas and the nature of human that also takes place in the thinking system of Mâtürîdî, accounts for a more reasonable and successful explanation than the agnostic and atheistic explanations for the interpretation of the meaning of universe and life as a whole

Keywords: Kalâm, al-Mâtürîdî, Understanding of being and knowledge, The possibility of rational knowing the existence of God Argument of al-Hudûs (creation), Argument of al-Gaye (finality) and en- Nizâm (Cosmos), Argument of al-Fitrah (disposition).